

A MAGYARSÁG FAJI ÖSSZETÉTELE.

A FAJI hovatartozás kérdése és a faji jelleg megismerése mindenkor közérdeklődés tárgya volt. A tudományos kutatásoktól várta és várja a nagyközönség reá a megbízható, vagy legalább is kielégítő feleletet. A bonyolult kérdéshez számos szaktudománynak van hozzászólása, de főképp kettőnek: a leíró embertannak vagy anthropológiának és a néptudománynak vagy ethnológiának. Előbbi a külső megjelenés egyező vonásait vizsgálja és ebből igyekszik egy-egy faj képét, racejellegét összeállítani; a másik inkább az életmód, a jellem, gondolkodás és ezek megnyilvánulásaiiban: a szokásokban, viselkedésben, hagyományokban keresi ama vonásokat, amelyek közöseknek, egy fajra vallóknak mutatkoznak.

A közfelfogás el szokott arról feledkezni, hogy a faj vagy race nem egyéni fogalom, legalább is olyan egységnek tekinti, amilyen az egyes ember s erről következtet arra; elfelejti, hogy a faj kollektív tömegjelenség. Hogy mikép kell ez utóbbit értenünk és elképzelnünk, célszerű lesz néhány példahasonlattal világot vetni rá. Ha, teszem fel, ezt a szót hallom: «torony», úgy előttem valami általános kép jelenik meg, amely voltaképp egyik látott toronnyal sem lesz mindenben azonos, hanem az általam látott sok torony összbenyomásából magamnak alkotott általános emlékkép. Esetenkint hozzá kell tennem: a «Mátyás-templom tornya», a «jaáki templomé», hogy belső szemléletem előtt az egyes, a speciális kép jelenjék meg. Kérdés: hogyan történik az emberi elmében az ilyen egyes látott képek összesítése? Ezt is alkalmas példán szeretném megvilágosítani. Ha valamely község vagy tanyacsoport lakóinak arctípusát akarjuk megrögzíteni, arra van a leíró néprajznak egy újabb érdekes eljárás módja. A jenai híres Zeuss-gyárnak van újabban olyan fényképező készüléke, amely lehetővé teszi, hogy ugyanazon egy lemezre ráfényképezhetünk 30—50 felvételt; a közös lemezre tehát rávetíthetjük 30—50 ember arcképét. Az így nyert közös felvétel, ha előhívjuk, elmosódott korrajzot ad, amelyen a közös vonások erősebben kiemelkednek, az egyéni különösségek pedig elhalványulnak. Egészben tehát közös arcát kapjuk a felvett lakosoknak, másfelől rajta egyik egyén sajátos arcát sem leszünk képesek tisztán felismerni. Ugyanilyen eljárást végezzünk mi elmémünkünk, amikor látott rokonjelenségeket emlékezetünkbe vésünk. Az egy fogalom alá tartozó képek szinte egy helyre vetítődnek elménkben; a sok látott torony képe egymásra rakódva, egy közös

fogalmi képpé olvad össze bennünk s ez az együttes kép lesz ama jelenségcsoportnak típusa, fajképe.

A maga nemében az emberi fajok közül is egy-egy külön faj, nekünk szemlélődnek, semmi egyéb, mint ugyanilyen összkép, közös fogalom. S mert természeténél fogva ezer és ezernyi egyes benyomásból olvadt össze, közösségében még homályosabb, még elvontabb lesz az említett csekély számú egyedek összképénél. Úgyannyira, hogy már egységében, összetartozó voltában szinte hajlandók vagyunk nem hinni; annyira elmosódik, annyira üti egymást, hogy zavaros homályt kapunk pozitív kép helyett. Ezért emelkednek itt-amott még a tudomány berkeiben is olyan hangok, hogy Európában tulajdonkép már nincs is különálló faj s az egész témát le kell venni a napirendről. Ezzel szemben aligha igaza nem lesz Werner Sombartnak, mikor erre kissé profán tapasztalattal felel. Szerinte bizonyos faji összetartozás meglétét mindaddig nem lehet tagadni, amíg ő, éppúgy mint mások, pl. az utcán öt lépésről biztosan megismeri a cigányt, a japánt stb. Faj tehát van s nemcsak ez a kettő, hanem a földkerekségén igen sok; csakhogy esetenként keveredés folytán oly bonyolult összetételű, hogy megállapítására egyes speciális szempontok nem elégségesek. Az *egésznek* megismerése pedig csak igen sok szemszög beállításával lesz előttünk világossá. Az eddig túlnyomóan anthropológiai vizsgálatokhoz ezért legelőbb is egy csomó néprajzi adaléknak kell hozzájárulnia, hogy a faj kielégítő képét megkapjuk.

Jelen alkalommal a *magyarság* sajátos fajképéről óhajtanék épp néptani szempontból egyet-mást elmondani, vagyis a magyar nép lelki alkatát, jellemét nagy vonásaiban megvilágítani.

* * *

Amint a történelem számos példája igazolja, a faj élete nagy egészében hasonlatos az egyes ember életéhez; megvan gyermekora, ifjúsága, érett korszaka és hanyatlása. Csakhogy ezek a korszakok roppant időközöket ölelnek át és mert nem egyes élőlények, hanem az életnek magának jelenségei, voltaképp sosem hálnak meg, csak átalakulnak s közbül csupán az egyes periódusoknak van fel- és lemenő folyamata. Amint az egyén kialakulásában a gyermeki és az ifjúkornak van legnagyobb szerepe s a későbbi idők csak konzerválják, ugyanez az eset a fajoknál is. A magyarságnak ez a kezdő, gyermeki és ifjúkori időszaka az őshazai és a vándorlás korabeli két nagy életszakasz. Ezért ha a magyarság jellemének *alap*vonásait keressük, ezek forrásait akkori életviszonyaiban kell megtalálnunk. Különben sem lesz céltalan ezekről a nagyrészt történetelőtti időkről összefoglaló képet vázolni. A két legutolsó évtized tudományos kutatásai annyi fényt derítettek ez örökké homályosnak hitt ősi időkre, hogy eredményei, úgy vélem, megérdemlik a szélesebb körben való elterjesztést.

Fel kell mindenekelőtt az őshaza és az ottani életmód kérdését vetnünk. Hol volt a magyarság bölcsője, honnan indult ki világtörténelmi

útjára? Ám a több évezred előtti időkre, mikor még magyarság nem volt, hanem egy ősrokon népzöm tagjai, az ural-altájiak, éltek egymás szomszédságában, köztük a későbbi magyarság őselődjei, hasztalan lenne szót vesztegetnünk. Halvány sejtéseken kívül semmi megbízható híradás onnan nem jutott el korunkig, az egy távoli nyelvrokonság letudásával. Midőn ez őskori zöm szétszakadozott s a kisebb egységek között az ú. n. finn-ugor népek csoportja önállósult, ezek között élő elődeink a további nyelvfejlődést együtt élték át velük. Még később, újabb lehasadások folytán az ugor népség (magyar, vogul, osztják) maradt huzamosabban együtt. Itt már szilárd talajt érzünk lábunk alatt s vele a régebbi fantasztikus keresgélések ideje lejárt. Eltérő magánvéleményekre, amik még ma is jelentkeznek itt-amott, nem lehetünk tekintettel.

A kérdés legkomolyabb kutatói ma megegyeznek abban, hogy az ugor őshazát az Ural-hegység európai oldalán kell keresnünk. S minthogy a magyarság innen később, kivavartatása után, állandóan nyugat felé haladt, kétségtelen, hogy az az előmagyar nép, amely az ugoregység keretén belül egybe tömörült, Ázsiában sohasem volt; nem onnan került elő, hanem a szorosabb rokon népelemekkel együtt, a Káma, Volga és Ural folyók közén, ahol az Ural-hegység volt keleti védőfala, élte le igazi őskorát. Az egyetlen komolyabb ellenvéleménnyel talán itt mégis le kellene számolnunk. Mindazok, akik a népünk hagyományaiban föllelhető középázsiai (turáni) törökös vonásokat előszeretettel emlegetik, oda szeretnék eredetünket visszavezetni. Nem gondolják meg, hogy mi e hún-avar-török elemeket csak később, az őshazából való kiszármazás után, a nagy-orosz síkságon, az Ázsiából odaözönlött népekkel évszázadokon át érintkezve, sőt keveredve, sajátítottuk el tőlük, hogy tehát ez ázsiai vonások nálunk másodlagos, itt Európában átvett elemek, míg az ősiek, amint azt nyelvünk és számos primitív emlékhagyományunk igazolják, finn-ugor eredetűek.

A finn-ugor őshaza az Ural európai lejtőin erdős, mocsaras, vadban és halban bő terület volt, melyet határain túl köröskörül fátlan, kietlen rónaság övezett. A közrefogott pagonyos, vízeres terület vadászatra és halászatra fölötte alkalmas hely, valóságos vadaskert, honnan a vadállomány semelyik oldalra sem járhatott ki. Ez a földdarab ma is ilyen jellegű; egykor régen, Kr. születése idején, feltétlenül még sűrűbb vadonság boríthatta, vízben is gazdagabb talajú lehetett. A környezet természeti jellege itt is, mint mindenütt, elhatározó befolyással volt az ott lakóknak nemcsak életviszonyaira, hanem társas szervezetükre, sőt lelki jellegük kialakulására is. Az urali őshaza a finn-ugorokban a halász-vadászkészségeket rendkívül kifejlesztette. Kitaró és vakmerő vadászokká kellett válniok; a híres urali medve, hiúz, vadkan és farkas kemény ellenfeleknek bizonyultak s csak kezdetleges fegyverekkel (nyíl, kopja, fejsze, kés) szállhattak velük szembe. A vadászat nem mindig biztos sikerű vállalkozás, erre alapítania naponta szükséges élelem megszerzését nem igen lehet; annál inkább a halászatra. Ahol folyóvizekkel

átszótt, mocsaras lápos a vidék, ott hal mindig akad bőven és nemcsak nyáron; a téli befagyott vizeken a halászat lékekkel még biztosabb sikerű.

Milyen faji vonások fejlődhettek ki ez erdőlakó ugor és előmagyar törzsekben? A gyéren lakott nagy területen létfenntartásukat mi sem fenyegette; külső ellenséges nép támadásától a jól elszigetelt helyen nem kellett tartaniok. Ami villongás akadt, egymásközt vagy a rokon-törzsek részéről érhetette őket: nőrablás, ennek nyomán vérbosszú, a kiválóak versengő mérkőzése stb. adhattak okot reá. Mindez adott tényezők a népet alapjában békés természetűvé, helybenmaradó, kalandokra nem vágyó nyugodtságúvá fejleszthették; csendes, gondtalan, tűrő, kissé magába mélyedő, kevés szavú jellemet oltottak belé a változatlan folyású évszázadok alatt. Valóban a finn-ugorság alapjelleme ilyen is maradt; nem kétséges, hogy egykor az előmagyar is ilyen volt s ha miben változott utóbb, az a későbbi viszontagságos hányatások rovására irandó.

Valami szótalán, csendes, tűrő belenyugvás, mint természetünk alaprétege, ma is lappang bennünk; ugyancsak ősi örökségnek látszik jellemünkben a gyűlölködés hiánya. Népünk évődik, verseng egymással, érzékeny magára, meg is haragszik arra, aki bántja, de konokul gyűlölködni nem tud. Kitör, ha hosszú türelme elfogyott, ilyenkor megbőszül, nem nézi, kiben tesz kárt, másban-e, vagy magában; de ádáz bosszúvágyat sokáig titkon táplálni nem tud. Különb példát se hozhatnánk rá, mint népünknek nemrég, a világháború alatt tanusított viselkedését a hadifoglyokkal szemben. Ezeknek sehol jobb dolguk nem volt, mint nálunk; ellenségváltat a köznép sosem érezte velük; míg a nyugati «művelt» nemzetek kegyetlenségeiről, a kínzásban való ádáz gyönyörűségéről sokat beszélhetnének azok, akik végigszenvedték. (L. pl. Kunz Aladár könyvében, a «Fekete kolostor»-ban!) Ezt az alapjában jóindulatú, csendesebb tulajdonságot bennünk ősi ugor jellemvonásnak tekinthetjük, mert a később erősen ránk hatott török nomádokban ez a természet teljesen hiányzik.

Még egy hazai jelenségen maradt látható nyoma az uralvidéki ősellapotnak. A Kárpátok hegykaréjával körülvelt központi síkságunk hajdan más képet nyújtott, mint amilyennek ma mutatkozik. Az alig száz éve megkezdett vízszabályozások, lecsapolások előtt Alföldünk számos pontján hatalmas mocsárfoltok terjengtek. A folyók rendes évi kiöntései, a Tisza, Berettyó és Kőrösök széle, az ecsedi és bodrogi lápok, a Szernye mocsár, a Duna két oldalán a Sárköz és a mohácsszigeti tóságok a sás- és nádrengeteggel szegélyezett vizeknek olyan tömegét alkották, hogy népünk egy nem jelentéktelen kisebbsége úgy élhetett itt, mint egykor az őshazában. Csak ahol a föld púpot vetett, akadt alkalmas hely földművelésre, legeltetésre. De bent a réti világban a megbúvó helyek, a lápközépi szállások fölött a történelem 1000 éve szinte nyomtalanul suhant át; nem tudtak odahatolni a haladás, a kultúra

vívmányai sem. A sok csikász, pákász, réti lakó, lápi telepes ugyanolyan primitív életet élhetett, mint ősei 2000 év előtt. Halászó szerszámaik a legutolsó időig azonosak voltak azokkal az eszközökkel, minőket az ugorok kint az Ural túlsó oldalán ma is használnak; elnevezések egyeznek, a halnevek azonosak, úgy hogy itt folytonos, meg nem szakított hagyomány érintetlen fennmaradása áll előttünk. Az is nevezetes, hogy e mocsárlakó népelem mindvégig tiszta magyar volt, bevándorolt idegenek ide soha be nem vették magukat. Ma persze mindez letűnt világ! Legöregebbjeink emlékezhetnek csak arra, hogy kicsiny korukban a piacokon megjelentek csikkal teli hordóikkal, furcsa ruháikban és árulták, cserélték a mocsarak termékeit. De még a XVI. század elején az Ulászló alatt fellángolt parasztlázadásról fel van jegyezve, hogy Dózsa György zászlai alá csupán Szeged környékéről több mint 2000 halász és réti ember jelentkezett harcosnak.

Kint az őshazában, elfogadott feltevés szerint, a finn-ugorság elhelyezkedése következő volt: délen a finn, észt, permi népek, északon az ugor-magyarok laktak. Mikor a finn csoport, telephelyéről kimozdulva, nyugat felé vette vándorútját, helyébe a kedvezőbb déli területre az előmagyarság húzódott le. Itt egy földművelő és állattenyésztő törökös népnek, az onogúr-bolgároknek került közvetlen szomszédságába, kiktől, amint szókincsünk tanúsítja, eltanultuk úgy a szántás-vetés elemeit, mint a kezdetleges állattenyésztést. A szoros érintkezés évszázadokig tarthatott, aminek csak a IV. század végén ránk szakadt hún áradat beözönlése vetett véget. A magyaroklakta ekkori terület szemben feküdt az ú. n. «Népek kapujával» (Porta orientalis), az egyetlen nyitott hellyel, ahonnan Ázsiából nagy lovastömegek átjuthattak Európába. A húnok nyomán világfelfordulás járt. Népünk kizavartatva, felkavarva, a tömegtörvények szerint szétszakadt. Egyrésze meneküléssel kikerülve a roham irányát, északnak kanyarodott és visszatért régebbi lakóhelyére. Ez volt az a nagy töredék, amelyet később ugyanazon helyen még Julián barát IV. Béla idejében megtalált és velük magyarul beszélhetett. Ezeket azonban nyomban e látogatás után a beütő keleti mongol-tatárözön felmorzsolta és eltűntek a földszínéről. Állítólag a ma ott lakó baskirok és csuvasok volnának az utódaik.

(Vége következik.)

Solymossy Sándor.